

## ІНФОРМАТИВНІСТЬ ЗВІТУ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ

**Резюме.** У статті розкрито причини розбіжностей між прибутком підприємства і його фінансовими ресурсами. Обґрунтовано переваги інформації, що розкриває Звіт про рух грошових коштів при оцінці фінансового стану підприємства. З'ясовано переваги і недоліки використання прямого, і непрямого методів визначення руху грошових коштів.

**The summary.** The article observes the reasons of diversity between the income of the enterprise and its financial resources. The advantages of the information which has been exposed in the report about the cash flows' motion in the valuation of the financial state of the enterprise have been substantiated here. The advantages and shortcomings of using the direct and indirect methods of determination of the cash flows' motion.

**Ключові слова:** грошові кошти, грошові потоки, Звіт про рух грошових коштів, прямий метод, непрямий метод.

### Постановка проблеми

Необхідність використання інформації, що розкриває Звіт про рух грошових коштів обумовлена тим, що користувачі звітності повинні мати інформацію не лише про зміни в складі майна підприємства і джерел його формування, доходах і витратах, а й про грошові надходження та видатки в процесі господарської діяльності для передбачення незапланованих грошових виплат або затримку очікуваних грошових надходжень, що може призвести до фінансових ризиків. Грошові кошти є найбільш обмеженим ресурсом в діяльності підприємства і успіх підприємства, значною мірою, залежить від грамотного їх використання. А відповідно від стійкого фінансового стану підприємства залежать міцні фінансові позиції держави.

### Аналіз останніх досліджень

Проблеми пов'язані з забезпеченням фінансового менеджменту інформацією про рух грошових коштів розглянуто в багатьох іноземних та вітчизняних виданнях останнього часу: Дж.К. Ван Хорна, Є. Бріггема, В.В. Бочарова, І.А. Бланка, Г.Г. Кірейцева, Л.О. Лігненко, А.М. Поддєрьогіна, М.С. Пушкаря, О.О. Терещенко та інших економістів.

Проте, незважаючи на велику кількість наукових праць із цієї проблеми, питання забезпечення достовірної інформації для менеджменту про рух грошових коштів потребує доповнення і глибокого вивчення.

### Постановка завдання

Метою даної статті є дослідження теоретичних і практичних аспектів використання Звіту про рух грошових коштів підприємства в системі менеджменту.

У процесі досягнення мети вирішено такі основні завдання:

- визначені причини розбіжностей між прибутком підприємства і наявністю вільних грошових коштів;
- з'ясовано переваги використання інформації, що розкриває Звіт про рух грошових коштів при оцінці фінансового стану підприємства;
- з'ясовано переваги і недоліки прямого і непрямого методів визначення руху грошових коштів.

### Виклад основного матеріалу

В процесі господарської діяльності підприємства стикаються з ситуацією, коли за даними бухгалтерського обліку і звітності підприємство є прибутковим та одночасно

не може здійснити оплату своїх поточних зобов'язань. Або, навпаки, за підсумками звітнього року залишок коштів значно збільшився, а прибутку за даними бухгалтерського обліку немає.

Прикладом таких розбіжностей можуть слугувати наступні ситуації:

- Підприємство може отримати прибуток, але при цьому вчасно не отримати оплату від покупців, а в результаті, не мати чим розрахуватись навіть по тих зобов'язаннях, що виникли в результаті понесених витрат, що пов'язані з відображеними доходами.

- Підприємство нараховуючи заробітну плату робітникам та включаючи її до витрат звітнього періоду, вплине на формування фінансового результату. Ці витрати будуть відображені при складанні Балансу та Звіту про фінансові результати, але залишків грошових коштів ще не видана заробітна плата не зменшить.

- При нарахуванні амортизаційних відрахувань, які відносяться до витрат та впливають на показник прибутку (збитку) підприємства, фактично в звітному періоді суму грошових коштів не зменшують, а у розмірі амортизаційних відрахувань залишаються в складі грошових коштів підприємства.

- Операції зі створення резервів відпусток, створення гарантійних резервів під час реалізації продукції та інших аналогічних операцій збільшують витрати підприємства, зменшуючи тим самим прибуток, але не приводять до фактичного зменшення коштів. Причини розбіжностей між сумами одержаного прибутку підприємства та грошових коштів полягають в тому, що:

- прибуток відображає грошові та негрошові доходи, визначені протягом звітнього періоду, що не співпадає з реальним надходженням грошових коштів;

- прибуток визнається після здійснення продажу, а не після надходження грошових коштів;

- при розрахунку прибутку витрати на виробництво продукції визнаються при її реалізації, а не в момент їх оплати;

- грошовий потік відображає рух грошових коштів, які не враховуються при розрахунку прибутку: амортизацію, капітальні витрати, податки, штрафи, боргові витрати та чисту суму боргу, позикові та авансові кошти [2, с.78].

Тому орієнтація при оцінці фінансового стану тільки на дані про прибуток є відносною і може призвести до підвищення фінансового ризику.

Прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати. Отриманий у звітному періоді прибуток, як правило ніколи не дорівнює сумі коштів, яка є в розпорядженні підприємства на звітну дату. Теоретично об'єм прибутку і результати руху грошових потоків можуть співпадати в тому випадку, коли підприємство буде використовувати тільки касовий метод обліку. А так як інформація в Звіті про фінансові результати полягає у використанні методу нарахувань та відповідності доходів і витрат, а в Звіті про рух грошових коштів інформація про потоки грошових коштів формується за касовим методом, тобто за фактом їх руху на рахунках в банку і в касі підприємства, то результатом використання різних методів формування інформації є розбіжності між сумою прибутку і наявністю грошових коштів підприємства.

Інформацію про суму прибутку розкриває Баланс (форма № 2). Інформацію про те, яким чином отриманий прибуток, розкриває Звіт про фінансові результати (форма № 2), де відображено доходи та витрати, що сформували цей прибуток. Але ці дві форми звітності не дають в повній мірі оцінити наскільки міцними є грошові позиції підприємства.

Пояснити такі протиріччя (якщо вони не є наслідком облікових помилок) може інформація, що наведена в Звіті про рух грошових коштів.

Відповідно до міжнародних та національних стандартів бухгалтерського обліку Звіт про рух грошових коштів є обов'язковим документом, який входить до складу фінансової звітності підприємства. Основні поняття, зміст статей, щодо руху грошових коштів підприємства, визначені МСБО № 7 «Звіт про рух грошових коштів» та П(С)БО № 4 «Звіт про рух грошових коштів», що узгоджений з МСБО №7. Вимоги американських стандартів до Звіту про рух грошових коштів у цілому аналогічні вимогам МСФЗ. У США складання звіту про рух грошових коштів регламентується такими стандартами:

- SFAS 95 «Звіт про рух грошових коштів»;
- SFAS 102 «Звільнення від звіту про рух грошових коштів певних підприємств і класифікація грошових потоків, пов'язаних із цінними паперами, придбаними для перепродажу - доповнення до SFAS 95»;
- SFAS 104 «Відображення на чистій основі певних надходжень і вибуття грошових коштів у звіті про рух грошових коштів та класифікація грошових потоків, пов'язаних з операціями хеджування - доповнення до SFAS 95» [5, с.52].

Звіт про рух грошових коштів – це фінансовий документ, який відображає надходження та видатки грошових коштів у процесі господарської діяльності підприємства. Він показує вплив операційної, інвестиційної та фінансової діяльності на стан грошових коштів за певний звітний період і дає можливість пояснити зміни у грошових коштах за цей період.

Згідно П(С)БО № 4 метою складання звіту про рух грошових коштів є «надання повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах... за звітний період».

Звіт про рух грошових коштів, як джерело фінансової інформації, сприяє поглибленню аналізу фінансового стану підприємства і дозволяє зробити наступні висновки:

- оцінити чистий рух грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- оцінити суми надходжень і видатків, що виникають у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- оцінити зміну ліквідних засобів підприємства протягом звітного періоду;
- оцінити величину фінансових ресурсів, які підприємство залучило із зовнішніх джерел;
- оцінити величину інвестиційних вкладень підприємства у звітному періоді та рівень їх фінансування за рахунок внутрішніх фінансових джерел;
- оцінити рівень динамічної платоспроможності підприємства;
- оцінити можливості підприємства генерувати грошові кошти;
- оцінити та порівняти теперішні вартості майбутніх грошових потоків різних підприємств;
- оцінити спроможність підприємства в повному обсязі та вчасно погашати свої зобов'язання перед кредиторами і акціонерами;
- оцінити розбіжності між результатом фінансово-господарської діяльності підприємства (прибуток) збиток за звітний рік та наявністю його грошових коштів;
- оцінити вплив потоків інвестиційних та фінансових ресурсів на фінансовий стан підприємства.

Згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку, Звіт про рух грошових коштів в Україні, складається за підсумками року (один раз на рік).

У звіті не відображають негрошові операції, що не потребують використання грошових коштів або їх еквівалентів – бартерних операцій, фінансового лізингу,

придбання активів шляхом емісії акцій, а також не відображають внутрішні зміни у складі грошових коштів та їх еквівалентів. Рух грошових коштів (надходження і вибуття) у звіті відображається за видами діяльності: операційної, інвестиційної та фінансової.

Але при проведенні такої класифікації слід пам'ятати, що віднесення руху коштів до відповідної діяльності залежить від характеру основної діяльності підприємства. Адже, якщо підприємство створено для інвестиційної діяльності (наприклад, купівлі - продажу цінних паперів), то для нього така діяльність буде операційною і відобразатиметься в розділі I «Операційна діяльність». А продаж виробничим підприємством акцій, якими воно володіє, буде відноситися до інвестиційної діяльності. І таку інформацію воно буде відображати в розділі II «Інвестиційна діяльність».

У відповідності до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку інформація про рух грошових коштів від операційної діяльності може бути наведена за допомогою прямого і непрямого методів. Ці методи відрізняються один від одного повнотою представлення інформації про грошові потоки підприємства, початковою інформацією для складання звітності та іншими параметрами.

Прямий метод спрямований на отримання даних, що характеризують валовий та чистий грошові потоки. При використанні прямого методу розрахунку грошових потоків використовують дані бухгалтерського обліку, що характеризують усі види надходжень та витрачання грошових коштів. Чистий грошовий потік визначається як різниця між всіма притоками грошових коштів та їх відтоками.

Переваги прямого методу полягають в тому, що він дозволяє:

1. Визначити основні джерела формування та напрями витрат грошових коштів.
2. Зробити висновки достатності грошових коштів для розрахунків за поточними зобов'язаннями.
3. Встановити взаємозв'язок між обсягом реалізації продукції та грошовою виручкою за звітний період.
4. Виділяти статті, що формують найбільший притік і відтік грошових коштів.
5. Використовувати інформацію звіту про рух грошових коштів для прогнозування грошових потоків.
6. Контролювати всі надходження та витрати грошових коштів.

Недоліком прямого методу є те, що він не розкриває взаємозв'язок між прибутком та чистим грошовим потоком підприємства з операційної діяльності.

Непрямий метод спрямований на отримання даних, що характеризують чистий грошовий потік підприємства, шляхом коригування суми чистого прибутку на зміни поточних активів, зобов'язань та інших балансових рахунків і спрямований на отримання даних, що характеризують чистий грошовий потік з операційної діяльності.

Переваги непрямого методу полягають в тому, що він дозволяє:

1. Встановити взаємозв'язок між отриманим чистим прибутком підприємства та чистим грошовим потоком.
2. Виявити найбільш проблемні місця в діяльності підприємства.
3. Оцінити динаміку всіх факторів, що впливають на обсяг чистого грошового потоку.

Недоліками непрямого методу є:

1. Висока трудомісткість при складанні аналітичного звіту зовнішніми користувачами.
2. Неможливість оцінки валового та від'ємного грошових потоків з операційної діяльності.
3. Необхідність використання внутрішніх показників бухгалтерського обліку (головна книга, журнали-ордери).

Результати розрахунків чистого грошового потоку прямим і непрямим методами повинні призвести до однакового показника.

В частині інвестиційної та фінансової діяльності рух грошових коштів відображається прямим методом на основі аналітичних даних, що відображаються на рахунках з обліку грошових коштів.

Необхідно відмітити, що в Україні згідно з П(С)БО 4 з двох методів перевагу було віддано непрямому методу розрахунку чистого руху грошових коштів від операційної діяльності. Хоча за МСБО №7 та SFAS 95 США підприємства заохочуються до визначення руху грошових коштів від операційної діяльності із застосуванням прямого методу, оскільки він надає інформацію, яка може бути корисною для оцінки майбутнього руху грошових коштів і яку не можна отримати із застосуванням непрямого методу.

В Російській Федерації прямий метод також покладений в основу форми Звіту про рух грошових коштів, затвердженої Наказом Мінфіну РФ «Про форми бухгалтерської звітності організацій» від 13.01.2001р. № 4н [3, с.109].

Інформація, відображена у звіті про рух грошових коштів, представляє цікавість як для внутрішніх, так і для зовнішніх користувачів.

Внутрішні користувачі (адміністрація, власники підприємства) досліджують звіт про рух грошових коштів з метою оцінки платоспроможності, аналізу стану управління грошовими потоками, впливу окремих видів діяльності на фінансовий стан підприємства. Аналіз звіту про рух грошових коштів дозволяє керівництву підприємства оцінити можливості щодо виконання пріоритетних платежів з погашення кредитів, виплати дивідендів тощо.

Зовнішні користувачі (інвестори, кредитори, контролюючі органи) інформацію про рух грошових коштів використовують при оцінці рівня платоспроможності, кредитоспроможності, інвестиційної привабливості, вартості підприємства.

### **Висновки**

Фінансові звіти (форми 1, 2, 4, 5) містять інформацію, якої недостатньо для забезпечення комплексного аналізу грошових потоків на підприємстві. З точки зору інформаційного забезпечення, більшу аналітичну цінність несе Звіт про рух грошових коштів (форма 3). Орієнтація при оцінці фінансового стану підприємства на бухгалтерський прибуток є відносною, тому, для поглибленого аналізу грошових позицій підприємства, потрібно ґрунтуватись на Звіт про рух грошових коштів.

Однак, не всі підприємства використовують інформацію, яку несе Звіт про рух грошових коштів, для прийняття управлінських рішень. Для більшої кількості підприємств України Звіт про рух грошових коштів складається для задоволення вимог статистичних органів, і інформацію, що несе цей звіт, не використовують для управлінських потреб.

Для потреб управлінського (внутрішнього) обліку Звіт про рух грошових коштів потрібно складати один раз на квартал, використовуючи прямий і непрямий методи, в розрізі операційної діяльності, що суттєво поглибить інформацію про стан грошових потоків підприємства. Це значно розширить об'єм інформації про грошові потоки підприємства і надасть внутрішнім користувачам необхідну інформацію для прийняття управлінських рішень щодо руху грошових коштів.

### **Список використаної літератури.**

1. Бланк И.А. Управление финансовой стабилизацией предприятия. - К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. - 496 с.
2. За ред. проф. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. Видання третє, перероблене і доповнене. – Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. – 531 с.
3. Коммерческое бюджетирование / Бочаров В.В. – СПб.: Питер, 2003. – 368 с.
4. Лігоненко Л.О., Ситник Г.В. Управління грошовими потоками: Навч. посіб. – К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2005. – 255 с.

5. Литвин Н.Б. Облік у зарубіжних країнах: Навчальний посібник. – К.: Атака, 2007. – 208 с.
6. Маказан Є.В. Формування грошових потоків сучасних підприємств харчової промисловості // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. - № 10. – С. 83-86.
7. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку./ Пер. з англ. за ред. С.Ф. Голова. – К.: ФПБАУ.- 1998.- 736 с.
8. Національні стандарти бухгалтерського обліку // Все для бухгалтера в торгівлі. - 2006.- № 29 (175). - С. 128.
9. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.
10. Фінансовий менеджмент: Підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2005. – 535 с.